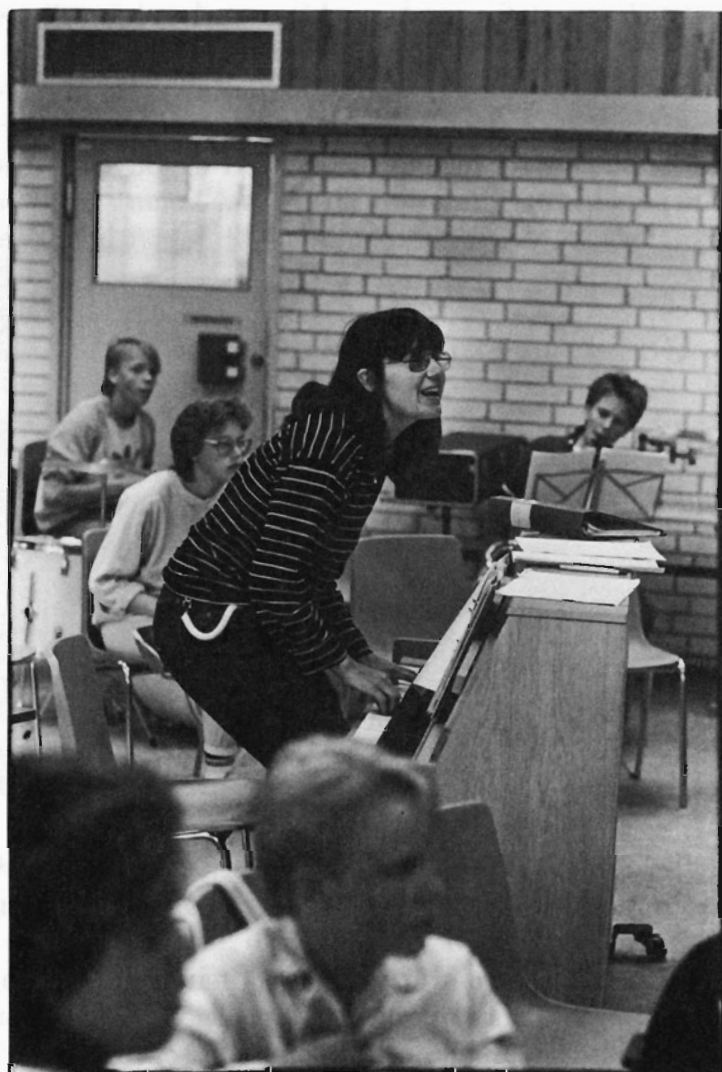

**”Respekten
för våra ämnen
har ökat.”**

Facklärarna i musikteaterprojektet.

– Snälla flickor, sjung starkare. Vi ska uppträda inför en stor publik. Ni som varit med förut vet hur dålig akustiken är i matsalen.

Musiklärare Hillevi Rangström försöker få 27 tonårsflickor att koncentrera sig på en mycket svensk och mycket vaccher sång som heter "Serenaden på Slottsbacken".

Det är en av melodierna ur "Gluntarna" av uppsalacompositören Gunnar Wennerberg. Hillevi har skrivit en körversion av serenaden och den ingår som ett av huvudnumren i 1986 års musikteaterföreställning på Årstaskolan i Uppsala.

Temat detta år är "hjältar och hjältinnor i litteraturens och seriernas värld".

De två sorglösa studenterna som är huvudpersonerna i Wennerbergs skildring av det glada studentlivet i 1800-talets Uppsala, har i Årstaskolans version därför ersatts av två inte helt okända katter.

"Pelle Svanslös och Maja Gräddnos
blickar ut över våran stad.
Månen skiner och stjärnorna blinkar.
Sjunger om Uppsala en serenad.
Staden som nu fyller 700 år
hyllar vi med glädje och sång och fest.
Pelle Svanslös och Maja Gräddnos
sjunger om Uppsala
som är bäst!"

De två flickorna som sjunger huvudrollerna kämpar med de svåra stämmorna som Gunnar Wennerberg skrev för snart 140 år sedan.

Det kan också vara svårt att sjunga när några i gruppen inte alltid är tysta på rätt ställe, utan istället fnittrar och småpratar, och allmänt är litet okoncentrerade som flickor i 13–14 årsåldern ibland kan vara.

Det är i början på vårterminen 1986 och repetitionerna har just börjat. Det är en blåsig och kall vinterdag. Snön yr utanför musiksalens fönster och vinden sliter i kala spretiga förortsträd som står planterade mellan höghusen.

För alla känns det långt till premiären i slutet av maj när

skolans matsal är lövad och pyntad och föräldrar och kamrater kommer att sitta lättklädda och solbrända och vänta på de olika framträdandena.

1986 års musikteater är den femte föreställningen som elever från Årtaskolans låg-, mellan- och högstadier har gjort tillsammans med fyra facklärare och en dramapedagog.

Förutom Pelle och Maja så deltog bl a Fantomen, Tarzan, Bamse, Lille Skutt, Tony och Maria ur West Side Story, Tre män i en båt, Ringaren i Notre Dame och många andra figurer från serietidningar och böcker i den här föreställningen.

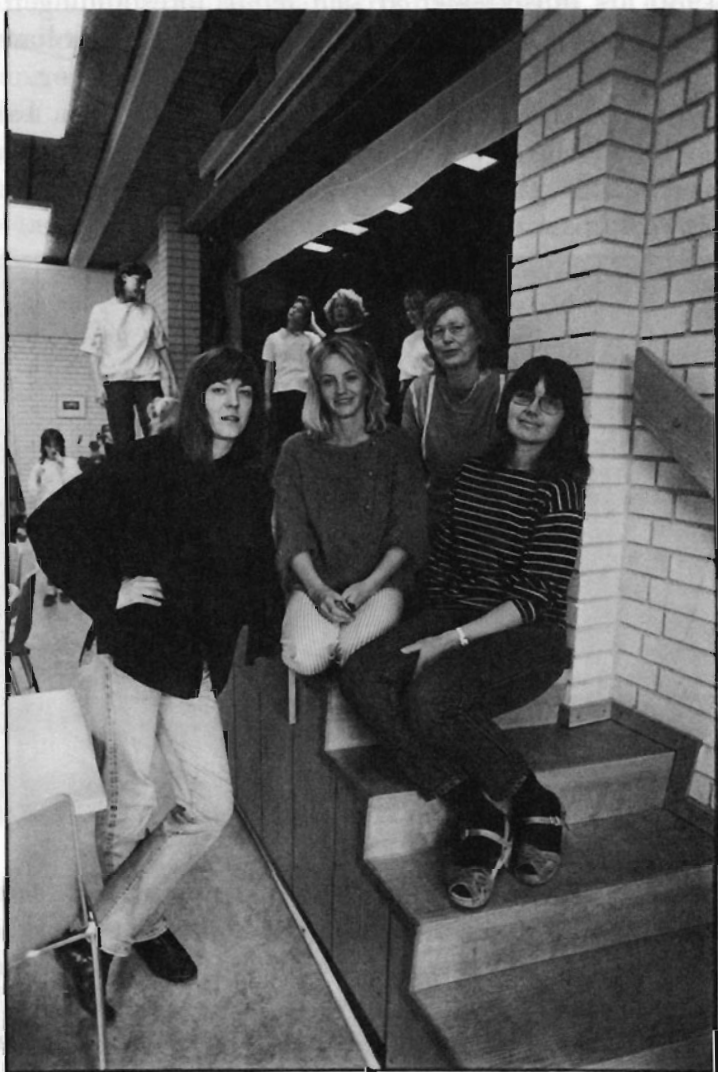

KOLLEKTIVT

Eleverna gör ett kollektivt arbete. De är med om allt som hör till en riktig teaterföreställning – musiken, sången och körerna, dansen, dekoren, dräkterna och belysnings- och ljudtekniken.

De som är intresserade av att vara med samlas i början på varje läsår i skolans matsal. Mitt i denna förväntansfulla samling av flera hundra elever tar facklärarna reda på vilka som vill vara med i de grupper som bildas för de olika arbetsuppgifterna.

Ungefär 200 av skolans 600 elever brukar vara med varje år. De flesta får möjlighet att vara med i just det som han eller hon är intresserad av.

NY GEMENSKAP

Det kan kanske låta högtidligt, men musikläraren Hillevi Rangström, bildläraren Ann Christine Holm, idrottsläraren Kerstin Högberg, textilläraren Margareta Hult och dramapedagogen Berit Hörner har tillsammans med sina elever skapat en ny gemenskap i den här förortsskolan.

- Elever från olika stadier arbetar tillsammans. Små och stora lär känna varandra.
- Tendenser till vandalisering och kamratförtryck som funnits på skolan, är inte alls så tydliga längre.
- Dessutom har musikteatern betytt att facklärare som tidigare arbetade skilda från varandra, nu i stället arbetar tillsammans.

ISOLERING BRÖTS

Det här äventyret började 1981.

Hillevi, Ann Christine, Kerstin och Margareta kände sig isolerade som facklärare. De hade i flera år talat om att göra något tillsammans.

De ville göra sitt eget arbete mer innehållsrikt.

Och de ville ha elever som arbetade mer kreativt.

– Jag kom tillbaks till skolan på hösten efter att ha varit mammaledig länge, berättar Hillevi. Starkare än någonsin kände jag att jag behövde göra något nytt. Jag ville arbeta med andra lärare och inte längre vara en ensamvarg nere i musiksalen.

Hillevi började med att skicka ut en skrivelse till alla klasser. ”Finns möjligen någon som är intresserad av att hålla på med teater, cabaré, revy eller något liknande”, frågade hon. Det stora gensvar som brevet fick hade hon inte kunnat drömma om. Genast ville 150 elever från alla stadier vara med.

– Vid samma tid hade vi organiserade diskussioner bland alla skolans anställda om hur vi skulle skapa mer innehåll och mening i skolarbetet och hur skolmiljön kunde förbättras. Vi hade grupparbeten och kom med förslag. Jag var själv med i kulturgruppen.

UPPDÄMT BEHOV

Det som gjorde att skolan sedan verkligen kom igång med musikteatern, det var att den här kulturgruppen fick kontakt

med Berit Hörner som var anställd som kulturpedagog av Uppsala kommun. I hennes jobb ingick det att ha vissa timmar i det här rektorsområdet.

– Det hela var en lycklig slump, kan man säga, berättar Hillevi. Jag tror att det både bland lärare och bland elever fanns ett uppdämt behov att göra något nytt. För Berit var det här också en utmaning. Hon ville använda sina aktivitetstimmar till något ordentligt och mer planerat. Den enkla idé hon hade, den var att *alla* elever skulle arbeta tillsammans med kultur.

Berit Hörner hade också snabbt ett konkret förslag om hur arbetet skulle komma igång. Hon hade läst en bok av Edit Unnerstad, "Sagor vid dammen", och tyckte att en av sagorna där skulle passa bra för sång och dans och gjorde en teaterversion av den.

Sagan handlar om tre systrar – den vackra, den kloka och den fantasifulla och deras sökande efter lyckans stjärna.

– Sagan användes som en ramberättelse som eleverna sedan själva fyllde med egna idéer och förslag, säger Berit Hörner.

FORTSATTE

Efter den här första föreställningen som hade premiär i skolans matsal våren 1982 fortsatte sedan musikteaterprojektet år efter år. Berit Hörner har hittills ägnat många sommardagar åt att leta efter en story och skriva manus. Eleverna är sedan alltid med och diskuterar hennes idéer och kommer med egna förslag.

Andra året kom "Den förtrollade stenen", en historisk pjäs om samhället Årsta genom tiderna. Den pjäsen var en bearbetning av H C Andersens saga Lyckoskon. I musikteaterns version blev skon en förtrollad sten, som hade grävts upp i Årsta. Stenen vandrade genom Årstas historia och eleverna skrev uppsatser som bildade underlag till manuset.

Åskådarna fick följa stenens äventyr ända fram till våra dagar. Den som hade stenen i sin hand fick sina önskningar uppfyllda. Pjäsen slutade med att en av eleverna spelade Årstaskolans rektor som satt med stenen i sin hand som en stress-

kula och klagade på att han kände sig trött och tråkig. Han närde en dröm att han skulle våga färga håret precis som många av eleverna hade gjort. Och när han mumlade dessa hemliga tankar för sig själv blev han, tack vare stenen i sin hand, förvandlad till en glad sjungande punkare med ett hår lika grönt som en gräsmatta.

SJÄLVFÖRTROENDE

I pjäsens final sjöng eleverna en sång om att man ska tro på sig själv och att man kan mycket mer än man tror.

Hillevi Rangström har gjort texterna och musiken till alla årens finalsånger. Det genomgående temat är budskapet att alla människor har fantasi och rika inneboende egenskaper som de kan utveckla när de vågar vara sig själva.

Så här löd slutklämman i 1986 års föreställning:

Låt fantasin få blomma.
I ord och toner, bilder och dans.
Låt fantasin få blomma.
Ge åt livet glädje-glans!
Vi möter det okända.
Nu kan allting hända.
Låt fantasin få blomma.
Låt livet få en chans.
Låt fantasin få blomma.
Ge åt livet glädje-glans!

Hillevi tycker att hennes ämne har stigit i status sedan musik-teatern kom i gång.

– Alla elever, inte bara de som är aktiva i projektet, respekterar musikämnet på ett annat sätt än tidigare. Förr hände det att elever störde och att det var dålig ordning på lektionerna men sådana problem är sällsynta nu.

– Jag som tidigare faktiskt haft tankar på omskolning för att jag var så trött på jobbet. Nu undervisar jag i ett riktigt populärt ämne. Det känns härligt.

KRITIK TYSTNADE

Förberedelserna för Årstaskolans musikteater är schemalagda som fria aktiviteter, men många repetitioner ligger också på fritiden, särskilt i slutet av vårterminen när premiären närmar sig.

Lärare i de teoretiska ämnena som i början då och då klagade när de tyckte att deras elever gick ifrån för ofta till

musikteaterövningarna, tycker nu att det är bra med allt som bryter den inrotade teoretiska undervisningen.

Årstaskolan arbetar sedan 1985 enligt modellen "Samlad skoldag". Genom detta har musikteaterprojektet lyckats få pengar från regeringens barn- och ungdomsdelegation. Pengarna går framförallt till att bekosta facklärares löner för den tid som de arbetar extra med det här projektet. Det handlar i genomsnitt om 3–6 timmar extra i veckan, utslaget över ett läsår.

– Det första året arbetade vi ideellt, utan någon extra betalning, berättar Hillevi. Men sen tyckte vi att det inte skulle vara mer än rätt att vi fick betalt för vårt jobb. Vi hade faktiskt den vanliga undervisningen att sköta också.

OSÄKER EKONOMI

Inför varje terminsstart är det ändå alltid osäkert med pengarna till musikteatern. Kommunens kulturförvaltning fördelar de s k BUD-medlen (pengarna från barn- och ungdomsdelegationen), men det är aldrig självklart att musikteaterprojektet ska få något.

Facklärarna tycker att det borde vara angeläget för kommunen att projektet fungerar, att det kommer pengar i god tid till denna viktiga fritidsaktivitet för barnen i Årsta.

Kännetecknande för lärare i praktiska och estetiska ämnen är att de har få veckotimmar per klass jämfört med lärare i de teoretiska ämnena. En timme musik i veckan för varje klass är vanligt.

Det här betyder också att facklärare har *många* elever att hålla reda på och lära känna. De har också väldigt stora klasser när de undervisar.

– Jag har nedsatt tjänst till 24 timmar, säger Hillevi. Ändå har jag varje vecka nära 400 elever som jag ska hålla reda på.

– Det här är skrämmande siffror som illustrerar det ofta pressande arbete som facklärare har, säger Hillevi vidare. En adjunkt kanske bara har 120 ungar att hålla reda på. För oss är det svårt att lära känna eleverna ordentligt. Och därför är musikteaterprojektet så viktigt. Det gör att vi i alla fall lär känna en del elever litet bättre än andra.

STOLTHET

Hennes kollega, bildlärare Ann Christine Holm håller med:

– Med så stora och så många klasser som jag har, är det svårt att känna alla elever så väl som jag skulle vilja, säger hon. Jag själv har femton klasser med 25 elever i varje klass. Därför tycker jag att det här musikteaterprojektet är underbart.

Ann Christine är 36 år och har arbetat på Årstaskolan sedan 1976. Det är på hennes lektioner som eleverna gör dekor och rekvisita.

Hon tycker inte att det bara är hennes redan intresserade och duktiga elever som intresserat sig för musikteatern.

– Jag vet några killar i en åttondeklass. Det var sådana som jag egentligen aldrig hade kunnat tänka mig skulle vara med om något sådant här. Jag hade helt enkelt haft förutfattade meningar om dem. Säkert bara för att jag inte haft tid att lära känna dem.

– Musikteatern har blivit något mycket fint som hela skolan är stolt över.

Ann Christine tycker annars att det ofta är slitsamt att vara lärare. Det är en anspänning med allt som ska klaffa. Men hon tycker att arbetet ändå är fantastiskt roligt.

– Jag försöker använda mitt ämne till att få eleverna att tänka på nya sätt. T ex att de ska bli mer medvetna om reklamens roll i samhället, hur reklamen kan påverka genom sina förföriska och genomtänkta bilder.

NYTT KAPPRUM

– Det är kul när jag upptäcker att jag kanske planterat en och annan idé. Jag tänker på när klasserna skulle lämna förslag på nya färger i kapprummet som skulle göras om. Den färg som var mest populär just då var mintgrönt.

– Under lektionerna byggde vi en modell över kapprummet. Samtidigt pratade vi om moddefärger och hur snabbt de växlar. En elev från en annan klass kom in och lyssnade på diskussionen. När han stått tyst en stund så föreslog han just att det skulle vara mintgrönt på väggarna i kapprummet. ”Nej”, svarade då en av mina elever. ”Det förstår du väl att det inte går att ha sådana färger så snabbt som modet växlar.”

Och Ann Christine beskriver den sociala träning som hon tror att arbetet med musikteatern har inneburit för eleverna.

– Varje liten enskild unge som är med är en viktig kugge i ett stort maskineri – de får lära sig koncentration, att visa hänsyn och att känna ansvar för en helhet. Var och en vet att det märks om han eller hon är borta. Alla behövs, det är inte bara en attityd vi har, det är verkligen så.

OGENERADE

Mitt under det att kvinnorna i skolans matsal förbereder dagens lunch, står idrottsläraren Kerstin Högberg på scenen som ligger i samma lokal. Hon lär tre mellanstadieelever de danser de ska utföra när de spelar de kända seriefigurerna Bamse, Skelman och Lille Skutt.

När de tränar de olika stegen och hur de ska röra sig, får de en grupp små förstaklassare som åskådare. De har kommit in för att äta och när de har tagit sina tallrikar och satt sig sitter de alldeles tysta och tittar storögt på de större barnen som ogenerat står på scenen och tränar in sina dansroller.

Kerstin, 36, har varit idrottslärare sedan 1973. På Årsta-skolan har hon varit ända sedan 1974.

– Mitt jobb har blivit klart roligare nu sen musikteatern kom igång. Det är på något sätt som att vi bygger broar över stadiegränserna. Jag tyckte tidigare att det var väldigt trögt när jag ville pröva något nytt. Jag funderade ett tag allvarligt på att lägga av med det här jobbet. Så har jag aldrig anledning att tänka nu.

KILLARNA MED

Kerstin var liksom Hillevi med i kulturgruppen när skolans lärare för fem år sedan skulle hitta på förbättringar av olika verksamheter.

– När så musikteatern kom igång, spred sig en sådan oerhörd glädje bland eleverna. Nu har vi till och med lyckats få killar att träna dans – det skulle ha varit otänkbart för några år sedan. Jag tror att det beror på att de har fått ett självförtroende som de inte hade tidigare. De vågar uppträda, på samma sätt som de också vågar sjunga.

– Jag skulle gärna komma hit på min lediga fredag och arbeta helt gratis om det behövdes.

Och Kerstin berättar också hon om den känsla hon har av att hennes ämne plötsligt har blivit omtyckt.

– Allt beror väl inte på musikteatern, även om den har spelat en stor roll. Vi idrottslärare har väl också fått mer intresserade elever därför att det i hela samhället blivit en helt annan inställning till att ta hand om sin kropp.

– Förr fanns också ett stort elittänkande som jag tycker håller på att försvinna.

VIKTIG "MORMOR"

Margareta Hult, lärare i textilslöjd, har ansvaret för de dräkter och kostymer som används i föreställningarna. Med eleverna och ofta också en del intresserade föräldrar, så ritar, syr, provar och ändrar hon.

Margareta, som är 44 år, är känd som Årstaskolans "mormor". Eleverna kallar henne så.

Hon är en sådan människa som ställer upp och ordnar saker som egentligen inte alls hör till hennes uppgifter som textillärare.

ibland handlar det om att hon bakar bullar till luciafiranden, ibland syr hon nya gardiner till kollegierummet.

Margareta är den enda av facklärarna i musikteaterprojektet som inte är fast anställd på skolan. Hon blev färdig textillärare så sent som 1982. Tidigare var hon arbetsterapeut på ett servicecentrum för gamla och på en alkoholistanstalt för kvinnor. Under många år vikarierade hon som icke behörig lärare i textilslöjd. Nu har hon ett vikariat som textillärare för en trea.

– Genom musikteaterprojektet har jag blivit etablerad på skolan, tycker jag. Jag kom in i detta när de ordinarie textillärarna inte tyckte de kunde lägga ned så mycket tid som det behövdes.

BOR I ÅRSTA.

Margareta har en särställning i projektet eftersom hon är den enda av facklärarna som också bor i Årsta. Hon har därmed kunnat följa arbetet inte bara från skolans horisont, utan också sett hur viktigt det varit för många som bor i det här området.

– När jag går och handlar möter jag ibland mammor som berättar om hur långt de kommit med någon dräkt som de håller på och syr till mig.

– Många andra lärare tycker att det är skönt att ge sig av från Årsta när dagen är slut, men jag tycker tvärtom. Jag gillar att bo här mitt i gräddan. Alla mina elever vet var jag bor, och jag möter dem ofta när jag är ledig också. Skolan är på många sätt centralpunkten i den här förortens liv. Det är därför det är så bra att också bo här.

STOLT REKTOR

Jonas Jansson är rektor på Årstaskolan. Han är stolt över all den uppmärksamhet som skolan under åren fått i lokaltidningarna. Han är säker på att musikteaterverksamheten fått tydliga positiva effekter.

– Jag har sett det på så enkla saker som att elever från olika stadier nu hälsar på varandra mer än tidigare. Jag är också ganska så säker på att det här har bidragit till att det har blivit mindre vandalisering och mindre mobbning i skolan. Sönt här är svårt att mäta, men tendenserna är klara.

IDEOLOGISK GRUND

Hillevi Rangström beskriver den ideologi som hon tycker finns för arbetet med musikteatern. Hon menar att det som görs är till för att verkligen utveckla de skapande ämnena på en skola, att ge dessa ämnena en central roll i elevernas utbildning.

Hon beskriver sina tankar utifrån teorierna om höger och vänster hjärnhalva.

– De traditionella teoretiska ämnena är till för den vänstra hjärnhalvan. Men det är sällan som eleverna behöver tänka kreativt med den högra hjärnhalvan.

– Om man inte satsar ordentligt på de kreativa ämnena, finns en risk att eleverna blir fackidioter som inte tänker kreativt, som blir blyga och kanske inte vågar ställa sig upp och prata inför andra.

– Och är det verkligen en självklar fördelning av arbetstiden i skolan som det är nu? På högstadiet har eleverna två timmar musik och 12 timmar matematik i veckan.

– Jag tycker att alla skolor måste tänka om här. Jag är övertygad om att de praktiska och estetiska ämnena har en mycket stor betydelse för hur eleverna klarar att tillägna sig den teoretiska undervisningen. Skolan ska ju se till hela eleven. Och eleverna har faktiskt andra behov än att bli ipropade en massa bokliga kunskaper.

ATTITYDERNA ÄNDRAS

Men Hillevi inser att det är svårt och tar lång tid att påverka attityder. Den gamla lärdomsskolan lever alltjämt kvar och hon menar att det tyvärr ofta är lärarna själva och skolledningen som utgör de största hindren i arbetet att leva upp till läroplanens mål om skolans verksamhet.

– Men här på skolan tycker jag ändå att andra lärares attityder till våra ämnen har börjat förändras. Det är inte alls lika vanligt längre att de tycker att våra ämnen visserligen är roliga, men egentligen inte nyttiga ännen.